

SOSYAL SİGORTA SİSTEMİMİZDE ÖLÜM SİGORTASINDAN ANA-BABAYA SAĞLANAN SOSYAL GÜVENLİK YARDIMLARI

Prof.Dr. Kadir ARICI
Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F.
İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Ölüm sigortası ölüm riskine karşı sosyal güvenlik sağlamak maksadı taşıyan bir sigorta dalıdır¹. Ölüm sigortasından sağlanan sosyal güvenlik ölenin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere sağlanan sosyal güvenliktir². Ölüm sigortasından ana ve babalara da belirli şartlarda sosyal güvenlik yardımları sağlanmaktadır.

Türk sosyal sigorta sistemi ölüm sigortasından ölen sigortalının ana ve babasına da sigorta yardımlarını sağlamaktadır. Ölüm sigortasından sigortalının ana ve babasına sosyal sigorta yardımları sağlanması, sosyal sigorta tekniğini uygulayan ülkelerde umumiyetle kabul gören bir uygulama değildir. Ancak Türk sosyal sigorta sisteminde sigortalının ölümü halinde "çoğunlukla ana ve babanın da geçimi tehlikeye düştüğü"³ kabulüne dayalı olarak mevzuatta düzenleme yapılmış ve belirli şartlar içerisinde sigortalının

¹ Ölüm Sigortası hakkında geniş bilgi için bkz: TALAS, Cahit: Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları, Ankara, 1953., s. 22. ; SAYMEN, F.Hakkı-EKONOMİ, Münir: Sosyal Sigortalar Tatbikatı, İstanbul 1992., s. 120-125; DİLİK, Sait : Türkiye'de Sosyal Sigortalar, İktisadi Açından Bir Tahliil Denemesi, Ankara 1972., s. 126-127.; ALPER, Yusuf: Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK), Bursa 1997., s. 219-231.; GÜVEN, Ercan : Sosyal Sigortalar-Genel Uygulama İlkeleri ve Sigorta Kolları, Eskişehir 1976., s. 146-151.; ERNAM, A. Nuri: Açıklamalı ve Uygulamalı Sosyal Sigortalar Mevzuatı, Ankara 1990., s. 223-245.; GÜZEL, Ali-OKUR, Ali Rıza : Sosyal Güvenlik Hukuku, 6. Bası, İstanbul 1998., s. 364-385; TUNCAY, A.Can : Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 7. Bası, İstanbul 1996., s. 284-290.; ŞAKAR, Müjdat : Sosyal Sigortalar Uygulaması, 3. Bası, İstanbul 1998., s. 139-142.

² ŞAKAR, Müjdat : a.g.e. s. 139;

³ DİLİK, Sait : Sosyal Güvenlik, Kamu-İş Yayını, Ankara 1991., s. 91.

ölümü halinde ana ve babaya ölüm sigortasından sigorta yardımları yapılması kabul edilmiştir.

Türk sosyal sigorta sisteminde ana ve babalara ölüm sigortasından sağlanan sosyal güvenliği bir inceleme konusu olarak ele almamızın birtakım sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan birisi mevcut düzenlemenin yeterliliğini tartışmaktır. İkinci sebebi Yargıtay'ın ölüm sigortasına dair bazı kararların ışığında meseleyi tahlil ve tenkide tabi tutmaktır. Üçüncü sebebi ise, ana ve babaya ölüm sigortası uygulamasında Türk sosyal sigorta sisteminde görülen norm ve standart farklılığına dikkat çekmektir.

I- SOSYAL GÜVENLİKTE ÖLÜM RİSKİ VE ÖLÜM SİGORTASI UYGULAMASI

1- Sosyal Güvenlikte Ölüm Riski

Sosyal güvenliğin konusu olan riskler arasında ölüm riski de yer almaktadır. Ölüm riski, riskler sistematığı içerisinde fizyolojik nitelikli bir risk olarak değil sosyo-ekonomik karakterli bir risk olarak nitelendirilmektedir⁴. Sosyal güvenlik açısından ölüm, sigortalı açısından bir risk değildir. Bilakis, ölüm ile sigortalı ihtiyaçlarının esaretinden kurtulmakta dolayısı ile sosyal güvenliğe ihtiyacı da kalmamaktadır.

Ölüm riski, ölenin geçindirmekle yükümlü olduğu kişiler açısından bir sosyal güvenlik riski olarak kabul edilir. Ölüm ile sigortalı geçindirdiği aile fertleri bakımından;

- gelir kesilmesi,
 - gelir azalması,
 - gider artışı (cenaze için yapılan doğrudan yada dolaylı masraflar)
- na sebep olmaktadır.

Ölüm sigortasının amacı, ölüm sebebiyle ortaya çıkan ekonomik kayıpların telafi etmek ve ölüm sebebiyle ailenin bozulan gelir-gider dengesinin yeniden sağlanmasına destek olmaktır. Bu şekilde aileyi geçindirenin ölümü sebebiyle geride kalanlar, muhtaçlık riskinden kurtarılmış ve korunmuş olmaktadır.

⁴ YAZGAN, Turan: Sosyal Sigorta, İstanbul 1997.; aynı yazar : İktisatçılar için .Sosyal Güvenlik Ders Notları, İstanbul 1992.

Sosyal sigorta tekniği ölüm riskinin sonuçlarına karşı azalan ve kesilen gelirin telafisini sağlayan bir gelir garantisi ile hak sahiplerinin (ölenin geçindirmekle yükümlü olduğu kimselerin) cenaze sebebiyle meydana gelen gider artışlarının (tekin ve defin masrafları) karşılayacak mali desteği sağlamaktadır.

2- Türk Sosyal Sigorta Sisteminde Ölüm Sigortası Uygulaması

Hemen ifade edelim ki Türk sosyal sigorta sisteminin ölüm riskine karşı sağladığı sosyal güvenlik Avrupa ülkelerinin çoğundan ileri normlara ulaşmış durumdadır⁵. Aşağıda genel hatları ile ölüm sigortası hakkında yalnızca ana ve babalara aylık bağlanması konusunun daha iyi anlaşılmasını temin gayesi ile bilgi verilecektir.

A- Ölüm Sigortasından Yardım Alma Şartları

Ölüm sigortasından sosyal sigorta sigorta yardımlarının sağlanabilmesi için sigortalı/iştirakçilerin sosyal sigorta mevzuatının öngördüğü şartları taşıırken ölmüş olması gerekmektedir. Bu anlamda ölüm tarihi itibari ile;

i- Malullük ve yaşlılık aylığı almaya hak kazanmış yada bu aylıkların bağlanmış olması;

ii- Yaşlılık yada malullük sigortasından aylık bağlanmış iken aylığı herhangi bir sebeple kesilmiş olmak;

iii- Aylığa hak kazanmamış durumda olan sigortalılar açısından ise sosyal sigorta mevzuatının öngördüğü ölüm sigortasından aylık bağlanma şartlarına haiz durumda iken ölümün gerçekleşmiş olması;

Bu anlamda:

- SSK sigortalıları; toplam olarak 1800 gün yaşlılık-malullük-ölüm sigortası primi ödemiş olmak, yada en az 5 yıldan beri sigortalı durumda olmak ve bu süre içerisinde "sigortalılık süresinin her yılı için ortalama

⁵ DİLİK, Sait : a.g.e.; 5.5.93 İngiltere gibi sosyal güvenlik alanında mesafe almış ve örneklik yapmış bir ülke ölüm riskine karşı henüz ana ve babaya aylık bağlanması gibi bir düzenlemeye mevzuatında yer vermiş değildir. Bkz: OGUS-Barendt-Wikeley's : The Law of Social Security, 4 th Edition, Butterworths, London, Dublin, Edinburgh., 1995., s. 346.,

olarak 180 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş durumda” olmak gerekmektedir (SSK m.66)⁶.

- Bağ-Kur sigortalılarını ise; ölüm tarihinde en az 3 tam yıl sigorta primi ödenmiş olmaları (Bağ-Kur K.m. 41) gerekmektedir.

- Emekli Sandığı iştirakçileri için ise iştirakçinin 10yıl veya daha fazla fiili hizmeti müddetinin olması (E.S.K. m. 66/b) aranmaktadır.

iv- İş kazaları ve meslek hastalıklarına bağlı sebeplerle yahutta görevi sebebiyle meydana gelen ölümlerde ise sosyal sigorta sistemimiz yalnızca sigortalı olma şartına bağlı olmak şartıyla ölüm aylığı bağlanmasını kabul etmiştir (SSK m. 20, Bağ-Kur m. 41/son, ESK m. 66/b).

Ölüm sigortasından yardıma hak kazanmak için belirli süre sigortalı olmak yada belirli bir süre prim ödemiş bulunma gibi şartların aranmasının sosyal güvenlik açısından yerinde ve uygun olup olmadığı doktrinde üzerinde durulmuş bir meseledir. Şakar ölüm sigortasından faydalanma için bu tür şartlara bağlanmasının “sosyal güvenlik anlayışına ters düşeceğini” leri sürmektedir⁷. Meseleye sigorta tekniğinden yaklaşıldığı zaman sigorta yardımları için birtakım şartların konulması aktüeryal bir zaruret olabilir. Ancak sosyal sigorta açısından yaklaşıldığı zaman bu şartların iş kazaları ve meslek hastalıklarına bağlı ölümdede olduğu gibi kaldırılması da mümkün olmak gerekir. Burada devletin sosyal güvenliğe ayırdığı kaynakların belirleyici olacağı inancındayız.

B- Ölüm Sigortasında Hak Sahipleri ve Sağlanan Yardımlar

Ölüm sigortasından sağlanan sosyal sigorta yardımlarından ölen sigortalının:

- eşi,
- çocukları,
- ana ve babası,

faydalanabilirler (SSK m. 65, Bağ-Kur m. 40; ESK m. 67).

⁶ Ölüm sigortasından aylık bağlanma şartları için bkz: TUNCAY, A.Can : a.g.e., s. 284 vd; GÜZEL-OKUR : a.g.e. s. 365 vd. ; ŞAKAR, Müjdat : a.g.e. s. 140 vd.

⁷ ŞAKAR, Müjdat : a.g.e. s. 140.

Hak sahiplerine sağlanacak yardımlar ve yardım şartları bakımından farklı sigorta dalları (iş kazaları ve meslek hastalıkları, hastalık, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları) açısından birtakım farklılıklar bulunmaktadır.

Sosyal sigorta sistemimiz de ölüm sigortasından hak sahiplerine sağlanan sosyal sigorta yardımları birtakım istisnalar dışında büyük benzerlik göstermektedir. Türk sosyal sigorta sistemi (her üç sosyal sigorta kuruluşu) ölüm sigortasından sigorta yardımlarına hak kazanmış iken ölen sigortalının hak sahiplerine;

i- Aylık bağlanması,

ii- Ölen sigortalı için cenaze masrafı karşılığı verilmesi,

iii- Aylık bağlanma hakkının doğmaması halinde hak sahiplerine toptan ödeme yapılması,

iv- Evlenme Yardımı Verilmesi: Sigortalının ölümü halinde kendilerine aylık bağlanmış kız çocuklarına evlenmeleri halinde bir defaya mahsus olmak üzere verilen ve iki yıllık ölüm aylığı tutarında olan miktardır (SSK Ek m. 12).

v- Aylık bağlanmış olanlara sağlık sigortası yardımlarının yapılması (SSK m. 36/a)

vi- Sosyal Yardım Zammı (SSK Ek m. 24/e) ödenmesi,

vii- Vergi İadesi Verilmesi (2978 sayılı Vergi İadesi Hakkında Kanun m. 1)

gibi haklar sağlanmaktadır. Ölüm sigortasından sağlanan bu haklar belirli şartlara bağlı olarak sağlanmaktadır.

Sağlanan yardımlar hak sahiplerinin tamamına sağlanır. Hak sahipleri bu yardımlardan; kanunda öngörülen paylar oranında hisselerine düşeni alırlar⁸.

II- ÖLÜM SİGORTASINDAN ANA-BABAYA SOSYAL SİGORTA YARDIMLARI SAĞLANMASI

1- Ölüm Sigortasından Ana ve Babaya Sosyal Sigorta Yardımı Yapılması Problematığı

⁸ Geniş bilgi için bkz: GÜZEL-OKUR : a.g.e. s. 364-385)

Ölüm sigortasından ana ve babaya aylık bağlanması ve başka yardımlar yapılması, üzerinde tartışılmakta olan bir meseledir. Pek çok Batı ülkesinde de ölüm sigortasından ana ve babaya aylık bağlanması ve yardım yapılması kabul edilmemektedir⁹.

Esasında meseleye sigorta tekniği açısından bakıldığı zaman da ana ve babaya aylık bağlanmasına ve yardım sağlanmasına itirazlar ileri sürmek mümkündür. Ancak Sosyal sigorta açısından yaklaşıldığı zaman durum farklı olacaktır. Çünkü sosyal sigorta sistemi kurulur iken ülkenin sosyal yapısı ve değer hükümleri ile birlikte değerlendirilmek gerekir. Bu itibarla da ölüm sigortasından ana ve babaya aylık bağlanması sosyal sigorta açısından mümkün ve uygun bir yol sayılmalıdır. Öte yandan Türk sosyal sigorta hukuku açısından ölüm sigortasından ana ve babaya yardım sağlanması, Türk kültürüne ve Türk insanının beklentilerine de uygun bir düzenlemedir.

Ölüm sigortalarından ölüm aylığı da dahil bütün sigorta yardımları, ölen kişinin hak kazanma şartlarını taşıyan ve Medeni Kanun anlamında Ana ve babası durumunda bulunan kimselere sağlanır.

2- Ana-Babaya Sigorta Yardımları Yapılması ve Aylık Bağlama Uygulaması

Türk sosyal sigorta sisteminde yer alan her üç kuruluş mevzuatında da ana ve babaya ölüm sigortasından aylık bağlanması ve buna bağlı sigorta yardımlarının yapılması düzenlenmiştir. Aşağıda her üç kuruluş bakımından ortak bir bakış açısından ana ve babaya sigorta yardımları yapılması ve aylık bağlanması uygulaması ele alınacaktır. Ayrı bir başlık altında sistemde tartışmalı ve yetersizliği iddia edilen konular ele alınacağı için¹⁰ burada mümkün olduğu kadar tartışmalı hususlara girilmeyecektir.

A- Ölüm Sigortasından Yardım Alma Şartı :

a- Ana ve Babanın Geçiminin Sigortalı Tarafından Sağlanmakta Olması :

Ölüm sigortasından ana ve babaya aylık bağlanabilmesi için sosyal sigorta sistemimizin aradığı ilk şart ölen sigortalının ana ve babasının

⁹ DİLİK, Sait : Sosyal Güvenlik, Kamu-İş Yayını, Ankara 1991, s. 93.

¹⁰ Bkz: s. ...vd.

geçimlerinin sigortalı tarafından sağlanmış olmasıdır¹¹ (SSK m. 69; Bağ-Kur m. 45, E.S. m. 72).

Ana ve babanın geçiminin sigortalı tarafından sağlanmakta olması nasıl tespit edilecektir; hangi durumda ana ve babaların geçiminin sigortalı tarafından karşılanmakta olduğu kabul edilecektir ? Muhtaç durumda olmak sözlüklerde ihtiyaçlarını kendi güç ve imkanları ile karşılayamayacak halde bulunmak anlamına gelmektedir. Dolayısı ile ana ve babanın muhtaç durumda olması, kendi geçimlerini sağlayabilecek gelir ve geçim imkanlarından mahrum bulunması olarak algılanması ve anlaşılması mümkün ve yerindedir.

Geçiminin sigortalı tarafından karşılanması sürekli, düzenli ve günlük ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede yardım yapılması ve ana ve babaların bu yardımlara muhtaç durumda bulunmalarının bir ölçü olabileceği ileri sürülmektedir¹².

Ölüm tarihi itibarı ile ana ve baba muhtaç durumda olmamakla birlikte sigortalı ile birlikte ikamet etmekte ve hayatını birlikte devam ettirmesi aynı meskeni paylaşmakta olan ve gelirin tamamının sigortalı tarafından kullanılmakta olan ana ve babaların pek tabidir ki sigortalı tarafından geçindirilmekte olduğu ileri sürülemez. Şu halde sigortalı tarafından geçiminin sağlanmasını ana ve babanın gelirin olmaması yahutta geliri itibari ile geçimlerini karşılamakta yeterli olmaması şeklinde anlaşılacak daha doğru olur.

SSK m. 69. maddede yer alan “geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen ana ve babalar” aylık alma hakkı tanımaktadır. İşte burada yer alan geçiminin sigortalı tarafından sağlanmasının ölçüleri somut olarak tanımlanmış değildir.

Yargıtay verdiği bir kararda geçiminin sağlanması için bir ölçü vermektedir. Buna göre “sigortalının anne ve babasıyla birlikte yaşadığı ve aralarında gelir ayırımının gözetilmediği durumlarda, sigortalının anne ve babasının geçimlerini sağlayıp sağlamadığının belirlenmesinde; sigortalının yaptığı ve anne ve babanın dahi yararlandıkları harcamalar, ortak yaşamın gereksinmelerini karşılamada ana kaynağı teşkil ediyorsa anne ve babanın

¹¹ Bu şart her üç sigorta kuruluşu bakımından da geçerli bir şarttır. ŞAKAR, Müjdat : a.g.e. s. 157.

¹² ÇENBERCİ, Mustafa : Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Olgaç, Matbaası, Ankara 1977, s. 279

geçimlerinin sigortalı tarafından sağlandığının kabulü gerekir. Aksi halde yani sigortalının yaptığı söz konusu harcamalar, ortak yaşamı sürdürmede sadece kendi payına düşen katkı niteliğinde ise sigortalının sağlığında anne ve babanın geçimlerini sağladığından söz edilemez¹³. Görülmektedir ki Yargıtay da sigortalının annesi ve iki kardeşi ile birlikte sigortalının oturması burada ana ve diğer iki kardeşin gelirleri ile sigortalının gelirlerinin somut bir şekilde tespit edilmesi, oturulan evin kime ait olduğunun tespit edilmesi “sigortalının yaptığı ve annenin dahi yararlandığı harcamaların ortak yaşamın sürdürülmesinde ana kaynağı teşkil edip etmediği belirlenmelidir” somut bir biçimde araştırılmalı ve irdelenmelidir görüşünü ortaya atmaktadır.

Dolayısı ile Yargıtay'ın kararı, burada,geçindirme kavramına ışık tutmaktadır. Burada ailenin geçiminde esas yükün sigortalının üzerinde olup olmadığını tespiti gerekecektir. Ana ve babanın aile gelirine katkıları ailenin geçim giderleri içerisindeki payı ile mukayese edilmelidir. Bu gelirin nisbeten önemsiz kalması halinde geçimin sigortalı tarafından sağlanmış olduğunu kabul etmek lazımdır. Eğer gelir açısından sigortalı ile ana ve baba müştereken geçimi temin etmekte iseler burada geçindirmekte olduğu sonucuna varılamamalıdır.

Yargıtay emekli memur kocası ile birlikte kendilerine ait bir evde yaşayan ananın kendileri ile birlikte yaşamakta ve asgari ücretle çalışmakta iken ölen oğlu tarafından geçiminin sağlandığı iddiası ile açılan ölüm aylığı talebine dair davada, İstanbul İş Mahkemesi'nin davayı kabul eden kararını bozmuştur. Yargıtay burada haklı olarak sigortalının “kendi geçimini ancak sağlayabileceğini”, “davacıya (anaya) kocasının bakmakla mükellef olduğu ve onun geçimini sağladığının gözardı edildiğini ifade ederek SSK m. 69 de öngörülen geçimin sağlanmasının geçiminin devamlılık arzemesinin” de gerekliliğini vurgulamaktadır¹⁴.

b- Ana ve Babalar İçin Aylıktan Pay Kalmış Olması

Ölüm sigortasından ana ve babaya aylık bağlanabilmesi için sigortalının ölmüş olması ve geçimlerinin ölen sigortalı tarafından sağlanmakta olması gerekli ancak yeterli görülmemiştir. Sigortalının ana ve babasının aylık alabilmesi için sigortalının eş ve çocuklarının aylık içerisindeki paylarının %100'ü bulmaması gerekir. Yani sigortalının bağlanan ölüm aylığından eş ve

¹³ Y.10.HD., 1997/8699., K 1997/8525 sayı ve 2.12.1997 tarihli kararı (yayımlanmamış) ; ÇENBERCİ, Mustafa a.g.e. s. 280.

¹⁴ Y.10.HD 1997/5807, 1997/6087 Karar ve 23.09.1997 tarih (Yayımlanmamış)

çocuklara aylık bağlandıktan sonra geriye pay kalmış olmalıdır ki ana ve baba aylık bağlama talebinde bulunabilsinler. Bu şart yoksa diğer iki şart mevcut olsa dahi ana ve babalara aylık bağlanamayacaktır. Buna göre;

Ana ve babanın aylık alabilmesi için sigortalının ölümü halinde;

- Eşinin çocuksuz dul kalmış olması,
- Eşinin tek çocuklu dul kalmış olması,
- Eşi ölmüş ve yalnızca iki çocuğunun kalmış olması,
- Eşi kalmış ve aylık alma durumunda çocuğu bulunmaması,

gerekmektedir.

Bu şartların dışındaki bütün hallerde ana ve babaya aylık bağlanması mümkün olamaz. Mesela eşi ve iki çocuğu kalan sigortalı için ana ve babasına ölüm aylığı bağlanması mümkün değildir.

Aylıktan pay kalmış bulunması her üç sosyal sigorta kuruluşu açısından da (SSK, Bağ-Kur ve E.S.K.) geçerli bir şarttır¹⁵. Sosyal sigorta sistemimizin getirdiği bu sistem doktrinde haklı olarak tenkit edilmiş ve “adaletsiz ve Türk milletinin töresine aykırı” bulunmuştur¹⁶. ŞAKAR meselenin uygun çözümü olarak ana ve babanın da çocuklar gibi paylaşımına dahil edilmesini sağlayan bir kanun değişikliği teklifi getirmektedir¹⁷.

c- Talepte Bulunma Şartı :

Talep şartı sosyal sigorta hukukunda sigorta yardımlarının yapılmasında genel bir şarttır. Talep olmadıkça yardıma hak kazanılmış da olsa hak sahiplerine sigorta yardımları yapılmaz¹⁸.

Ana ve babalara sigorta yardımlarının yapılmasında da aynı prensibe göre işlem yapılacaktır. Yardıma hak kazandığını düşünen ana ve baba, ilgili sigorta idaresine müracaat edecek ve sigorta yardımlarının yapılmasını talep edilecektir. Eğer idarenin yapacağı incelemede şartların tahakkuk ettiği

¹⁵ TUNCAY, A.Can: a.g.e. 407; ŞAKAR, Müjdat: a.g.e. s. 150.

¹⁶ ŞAKAR, Müjdat: a.g.e. s. 141.

¹⁷ ŞAKAR, Müjdat : a.g.e. s. 141. Bu husus üzerinde maalesef günümüze kadar ŞAKAR dışında duran olmamıştır. Bizim aslında makale olarak meseleyi ele alış sebebimiz de ana ve babaya aylık bağlanmasında Türk sosyal sigorta sistemimizdeki sözünü ettiğimiz düzenleme dahil birtakım uygun olmayan düzenlemelere işaret etmek ve çözüm getirmektir.

¹⁸ GÜZEL-OKUR : a.g.e., s. 331. ; TUNCAY A.Can : a.g.e., s. 295.

doğrulanır ise, ana ve babalara usulüne uygun olarak aylık bağlanacak ve diğer sosyal sigorta yardımları yapılacaktır.

Aylık bağlanmada geçerli olan talep şartının aylıkların kesilmesinde de geçerli olup olmayacağı üzerinde durulması gereken bir konudur. Ölüm sigortasından kendilerine aylık bağlanan ana ve babaların daha sonra muhtaçlıktan kurtulmaları halinde bu aylıkların kesilmesini talep edebilmeleri mümkün müdür ? Yargıtay, iş kazası sonucunda ölen bir sigortalının kendilerine aylık bağlanan ana ve babasının daha sonra gelirin kesilmesine ilişkin taleplerini geçerli saymamıştır. Yargıtay, sosyal güvenliğe ilişkin kuralların kamu düzenine ilişkin olduğunu ve yasada açık hüküm bulunmadıkça bunlardan vazgeçilemeyeceğini ve ibra edilemeyeceği gerekçesine kararını dayandırarak ölüm aylığının kesilemeyeceği yönünde karar vermiştir¹⁹.

Talep üzerine aylığın kesilemeyeceğine dair Yargıtay'ın bu kararına katılmak mümkün değildir. Sigorta haklarından vazgeçilemeyeceği kuralının sosyal sigorta mevzuatımızda düzenlenmesi; özünde mecburi sigortalılık prensibinin hayata geçirilmesi ve kimsenin sosyal güvensizlik kalmamasını temin etmeye yönelik bir düzenleme olması vardır. Sosyal sigorta sistemimiz muhtaçlık şartına bağlı aylığa hak kazanmayı düzenlemiş ise, muhtaçlık süresince bu aylık ödenmeli ve sosyal sigorta yardımlarından hak sahipleri faydalanmalı; muhtaçlık durumu ortadan kalktığı zaman bu aylıklar mutlaka kesilmelidir. Tekrar muhtaçlık ortaya çıktığı zamanda kesilen aylığın yeniden bağlanması sağlanmalıdır. Sosyal sigorta ilkelerine en uygun düzenleme bu olacaktır. Kaldı ki kişi ben muhtaç değilim bana aylık ödemeyin diyor ise, bu aylığı mutlaka alacaksın anlamına gelen bir uygulamanın sosyal sigorta ile bağdaştırılması nasıl mümkün olacaktır. Kanun koyucu kişilerin basiretsizleri ya da sosyal güvenliğin getirdiği yükümlülüklerden kaçmasını önlemek için bu düzenlemeyi yapmıştır. Sosyal sigorta yardımlarına ihtiyacı bulunmayan kimseye zaten, yardım alma talebinde bulunmadıkça bu yardımlar yapılmayacağına göre, bu yardımları almama talebinin de kabul edilmesi kanuna uygun ve yerinde olacaktır. Aksi takdirde yardım talebi olmadan da kişilere aylık bağlanması ve yardım yapılmasının kabul edilmesi gerekecektir. Halbuki kanun koyucu yardımları talep şartına bağlı olarak yapılmasını öngörmüştür.

¹⁹ Y.10.HD., 8.4.1982 tarih ve 1862/2068 sayılı karar, kararın incelemesi için bkz.: Şahlanan, Fevzi, (IHU., SSK m. 24., No: 1); GÜZEL-OKUR : a.g.e., s. 371.

Sonuç olarak bağlanmış ölüm aylıkları ana ve babanın muhtaçlıktan kurtulmuş olması ve talepte bulunması halinde kesilebilmelidir.

B- Ölüm Sigortasından Sağlanan Yardımlar

Türk sosyal sigorta sistemi ölüm sigortasından ana ve babalara birtakım yardımlar alma hakkını tanımaktadır. Ölüm sigortasından ana ve babalara sağlanan sosyal güvenlik yardımları aşağıdakilerden ibarettir.

a- Aylık Bağlanması

Ölüm sigortasından ana ve babaya yapılan başlıca sosyal sigorta yardımı ölüm aylığı bağlanmasıdır.

Ölüm aylığı bağlanabilmesinin şartlarının gerçekleşmiş bulunması özellikle de aylıktan pay kalmış bulunması önem taşımaktadır. Çünkü ana ve babaya sigortalının ölüm aylığından kalan pay aylık olarak bağlanacaktır.

Ölüm aylığından ana ve babanın her birinin hissesi sigortalıya ait ölüm aylığının %25'i oranında olabilir (SSK. m. 69/1.; Bağ-Kur. m. 45 E.S.K. m. 72). Ana ve baba, eş ve çocuklara bağlanacak aylık ile sigortalıya bağlanacak aylıktan eş ve çocuklara bağlanacak aylıklar toplamından kalanı eşit olarak paylaşacaklardır. Yukarıda ifade edilen %25 oranı ana ve babaya bağlanabilecek aylığın azami oranını yani üst sınırını teşkil etmektedir.

Ana ve babaya aylık, sigortalının ölümünü takip eden ay başından itibaren bağlanır. Eğer yaşlılık, malullük aylığı almakta iken hak sahibi ölmüş ise (yani emekli aylığı almakta iken) ana ve babaya son malullük ve ölüm aylığına hak kazanıldığı dönemin sona ermesinden sonraki ay başından itibaren aylık bağlanacaktır (SSK. m. 70/2).

b- Toptan Ödeme Yapılması :

Sigortalının ölümü itibarı ile yaşlılık, malullük veya ölüm aylığına hak kazanamaması halinde ana ve baba da eş ve çocuklara ödenecek ölüm aylığından (ölen sigortalının kendisinin ve işverenlerinin ödedikleri yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları primlerinin toplamı) pay alabilir.

Ana ve babaların toptan ödemedi hisse alma şartları da aynen aylık alma hakkına paralel olarak düzenlenmiştir. Şu halde, sosyal sigorta sisteminden ana ve baba yardım alma hakkını kazanmış ise toptan

ödemedenden de pay alma hakkını kazanacaktır. Toptan ödemedenden hak sahibi ana ve babanın alacağı hissenin de azami miktarı % 25 lik bir sınıra tabi tutulmuştur (SSK. m. 71/IV).

Hemen işaret edelim ki aylık bağlanması mümkün ise toptan ödeme yapılmaz²⁰.

c- Sağlık Yardımı Yapılması :

Ölüm sigortasından aylık almaya hak kazanmış bulunan hak sahiplerine sosyal sigortanın sağlamış olduğu bir başka sigorta yardımı hastalık sigortasından sağlık yardımıdır. SSK. m. 36/A.b. de öngörüldüğü gibi aylık almakta olan ana ve babaya m. 33 deki sağlık yardımları yapılabilecektir. Buna göre ana ve babalar;

(i) Hekime muayene ettirilmesi, hekimin göstereceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik ve laboratuvar muayenelerinin yaptırılması ve tedavisinin sağlanması,

(ii) Teşhis ve tedavi için gerekirse sağlık müesseselerine yatırılması,

(iii) Tedavi süresince gerekli ilaç ve iyileştirme vasıtalarının sağlanması

yardımlarından faydalanacaklardır. Aylık bağlanan ana ve babalar ayakta tedavilerde ilaç giderlerinin %10'unu ödemek zorundadırlar. Sağlık yardımlarından ana ve babalar iyileşinceye kadar faydalanabileceklerdir (SSK. m. 34).

d- Cenaze Yardımı Yapılması

Ölüm sigortasından sağlanan sigorta yardımlarından bir diğeri de cenaze yardımudur. Cenaze yardımının belirli durumlarda ana ve babaya da yapılması mümkündür. Kanun sigortalının ailesine cenaze yardımı yapılmasını öngörmüş iken (SSK. m. 103/1) aile kavramını açıklığa kavuşturan yönetmelikte bu yardımın yapılabileceği kişiler arasında baba ve anne de yer almaktadır. (SSİY m. 81). Cenaze yardımı 5000 göstergenin memur maaş katsayısı ile çarpılması ile bulunan miktar olarak ödenir. Cenaze sigortalının ana ve babası tarafından kaldırılmış bulunması gerekir. Eğer cenaze ana ve baba tarafından kaldırılmamış; gerçek veya tüzel kişiler

²⁰ GÜZEL-OKUR : a.g.e., s. 380.

(Belediye v.s) tarafından kaldırılmış ise ana ve babaya cenaze kaldıran kişilerin cenaze için yaptıkları giderler cenaze yardımından az olması şartı ile ana ve babaya arasındaki fark cenaze yardımı olarak ödenir (SSK. m. 103/2).

e- Sosyal Yardım Zammı ve Vergi İadesi Sağlanması

Aylık almaya hak kazanmış bulunan ana ve babalara bağlanan aylıklarla birlikte sosyal yardım zammı da ödenir. Ana ve babalara sosyal yardım zammının tamamı ödenmez. Sosyal yardım zammı, ölüm sigortasından aylık alan kişi sayısına bölünür ve bulunacak miktar aylık bağlanan ana ve/veya babaların alacağı aylığa eklenerek aylıkla birlikte ödenir (ek m. 24/e)

2979 sayılı Vergi İadesi Hakkında Kanun vergi iadesinden faydalanacak kişiler arasında ölüm sigortasından aylık bağlanmış olanları da saymaktadır (m.1). Şu halde kendilerine aylık bağlanmış bulunan ana ve babalar da adı geçen kanun esasları içerisinde vergi iadesinden faydalanacaklardır.

IV- ÖLÜM SİGORTASINDAN ANA BABAYA AYLIK BAĞLANMASI UYGULAMASINDA TARTIŞMALI KONULAR

Genel olarak ölüm sigortasında, özelde ise ana ve babaya ölüm sigortasından aylık bağlanması uygulanmasında üzerinde tartışılması gereken birtakım konular mevcuttur. Tartışma sosyal sigorta sisteminde norm ve standart birliği açısından da üzerinde durulmaya değer görülmektedir. Aşağıda bazı yargı kararlarını da inceleyerek bu tartışmalı konular hakkındaki görüşlerimizi ortaya koymak arzusundayız.

1- Ana ve Babaya Kavramının Muhtevası Açısından

Ana ve babaya aylık bağlanması alanında ilk tartışma ana ve baba kavramının muhtevasında ortaya çıkmaktadır.

Ölüm sigortalarından ölüm aylığı alma hakkı Medeni Kanun açısından ana ve baba olarak kabul edilen kimselere bağlanacaktır. Ana ve babalar ile ilgili tartışmaya hem ana hem de baba açısından ayrı ayrı yapmak gerekir. Tartışmanın baba ile ilgili yoğunlaştığı görülmektedir. Bu doğrudur. Çünkü ana çocuğu doğuran kadındır. Dolayısı ile ananın kimliği çoğunlukla tartışma yaratmamaktadır.

(i) Üvey Ana ve Babalara Aylık Bağlanabilir mi ?

Üzerinde tartışılan ilk konu babalık yada analık denilen kimselere üvey baba ve annelere-aylık bağlanıp bağlanmayacağı konusudur.

Sigortalının annesi ile evlenmiş üvey baba ve ananın sigortalıdan ölüm yardımı alma hakkının bulunmadığı kabul edilmektedir.²¹ Üvey baba konusu tartışılabilir. Türk aile yapısı itibari ile üvey baba aileden sayılmamaktadır. Ancak üvey anne için aynı şeyi söylemek güçtür. Eğer sigortalının annesi ölmüş babası yeniden evlenmiş ve üvey anne, o ailede sigortalının babasına bakmış ise sigortalının ölüm tarihi itibari ile ölüm aylığı alma hakkı bulunan üvey anneye aylık bağlanmaması aile kültürümüze ters bir uygulama olacaktır. Bu sebeple biz üvey anne ile üvey babaya eşit işlem yapılmasının doğru olmayacağı düşüncesindeyiz. Aslında üvey anne ve baba konusunda sigortalının ana ve baba olarak sigortalılık ilişkisi sırasında alınan beyanı esas olmalıdır. Sigortalının beyanında yer alıyor ise üvey ana ve babalar da öz ana ve babalar gibi muamele görebilmelidir. Böyle bir düzenleme Türk ailesinin güçlendirilmesine katkı sağlayacak ve de ailenin korunmasına dair Anayasa m. 41 hükmüne de uygun düşecektir.

Mirasçı olamamaları sebebiyle²² beslemelerden ve manevi evlatlardan dolayı da ana ve baba olarak (besleyip büyüten olarak yahutta manevi evlat olarak sigortalıyı kabul edip büyüten kişi olarak) ölüm aylığı talep edilmesi de mümkün olmayacaktır.

Bütün bu sebeplerle burada geçimini temin etmesi ve muhtaç olması şartı ile bu kitlelere de aylık bağlanmasını temin edecek bir kanuni düzenlemeye Türk ailesinin korunmasına da katkı sağlaması sebebiyle ihtiyaç ve lüzum olduğunu düşünüyoruz.

(ii) Evlat Edinenin Durumu

Bir başka tartışma konusu, evlat edinmiş kimselerin ölen evlatlıklarından ana ve baba olarak ölüm sigortası yardımlarından faydalanıp faydalanmayacakları hususudur.

Hem uygulama hem de doktrinde evlat edinen kişinin evlatlığından dolayı ölüm sigortasından aylık ve diğer ölüm sigortası yardımlarından

²¹ GÜZEL-OKUR : a.g.e., s. 365.

²² AYİTER, Nuşin : Miras Hukuku, Ankara, 1974, s. 21.

faydalanma hakkının bulunmadığı kabul edilmektedir²³. Yargıtay'da evlat edinmiş bir kişinin ölen evlatlığından dolayı sağlık yardımı talebinde bulunamayacağına dair bir karar vererek bu konudaki görüşünü açıklamıştır²⁴. Evlat edinen kimsenin evlatlığın ölüm sigortası yardımlarından yararlanamayacağı hükmü kaynağını, MK. m. 447/II'de yer alan "Evlat edinen kimse ve hısımları evlatlığa mirasçı olamaz" hükmünden almaktadır.²⁵

Biz Yargıtay'ın bu alandaki kararını kanuna uygun olmakla birlikte yerinde bulmamakta ve sosyal sigorta ilkelerine uygun olmadığını düşünüyoruz. Öte yandan meselenin miras hukukundan bağımsız bir şekilde ve sosyal sigorta açısından değerlendirilmesi gerekir. Çünkü ana ve babaya aylık bağlanması esasının sosyal sigorta sistemine girmesinin sebebi sigortalıya bağımlı olan kimselerin gelir kesilmesi riskinden kurtarılmasıdır. Dolayısı ile kaynağını MK'dan alan bir gerekçe ile sonuca varmak kanuna uygun gelebilir. Ancak sosyal sigorta ilkelerine ve ölüm sigortasının ortaya çıkış gerekçesine aykırı bir sonuç olacaktır. Kaldı ki sosyal sigorta hakkı bir miras hakkı olarak algılanamaz. Bu hak kanundan doğan bir haktır. Mesela MK anlamında mirasçı olabilecek bir kimsenin sosyal sigorta hakkından faydalanması mümkün olamayacaktır. Mesela ölüme bağlı bakım sözleşmesi ile ölenin bütün mirasına hak kazanmış bir kimsenin sosyal sigorta yardımlarından faydalanması mümkün olabilir mi ? O halde üvey ana ve babalara sosyal sigorta yardımlarından faydalanma hakkının tanınması meselesini de miras hukukundan değil sosyal sigorta hukukundan yola çıkarak çözmek daha uygun olacaktır. Zira evlat edinmede ileride muhtaç duruma düşmeye karşı bir tedbir arayışının da bir itici sebep olarak var olabileceğini düşünmek gerekir. Kaldı ki evlatlığın evlat edinene aynen evlat gibi nafaka yükümlülüğü bulunmaktadır (MK. m. 315). Kanun koyucunun nafaka yükümlülüğü getirmesinin gerisinde yatan sebepler irdelendiği zaman evlat edinenin evlatlığından anaya da baba olarak ölüm aylığı talep edebileceği ve bağlanabileceği sonucunu çıkarmamız mümkündür. Meseleye sosyal güvenlik açısından yaklaşmak daha uygun ve çözüm sağlayıcı olacaktır.

²³ GÜZEL-OKUR : a.g.e., s. 365.; TUNCAY, A.Can : a.g.e., s. 294.

²⁴ Y.10.HD., 26.10.1982 T., 3232/4567 K (Çenberci, s. 647) GÜZEL-OKUR : a.g.e., s. 365.

²⁵ Geniş bilgi için bkz : AKINTÜRK, Turgut : Aile Hukuku, 2. Basi., Ankara, 1975, s. 286-287.

(iii) Mirasın Reddi Hali

Mirasçılar belirli durumlarda, mirası red edebilmektedirler (M.K. m. 545)²⁶. Mirasın reddi halinde kişi mirasçı olarak bütün haklarından da feragat etmiş, bir başka ifade ile haklarını kaybetmiş olmaktadır. Dolayısı ile ölen sigortalının mirasını red etmiş ana ve babasının sosyal sigortadan ölüm aylığı alma hakkından da vazgeçmiş sayılıp sayılmayacağı; bu hakkını kaybetmiş olup olmayacağı üzerinde durulması gereken bir konudur.

Mirasını red etmiş bulunan ana ve babalar müris sigortalıdan dolayı ölüm aylığı talep edebilirler mi sorusu üzerinde durulması gereken bir sorudur. Biz sosyal sigorta açısından meseleye yaklaşılması gerektiği düşüncesindeyiz. Eğer bu soruya sosyal sigorta ve sosyal güvenlik prensipleri açısından yaklaşılır ise mirası red eden kişinin de ölüm sigortasından hak talebinde bulunabileceğini sonucuna varılacaktır²⁷. Mirasın red gerekçesi, külli halefiyet ile mirasçılarının miras bırakanın üzerinden kalkamayacağı büyüklükteki borçlarından kurtulmasına imkan sağlamaktadır. Külli halefiyet ile sınırsız mesuliyet altına girme durumunda kalacak ana ve babanın mirası red etme hakkını kullanmaları²⁸; muhtaç durumda bulunan ana ve babaya evladından hak kazandığı ölüm aylığından mahrum bırakmak hakkaniyetle ve sosyal sigorta ilkeleri ile nasıl izah edilecektir.

Mirastına iskat (M.K. m. 457) ile terekeden hak talep etme hakkını kaybetmektedir (M.K. m. 458). Murise veya yakınlarından birine karşı ağır bir cürüm ika etmek yahutta murisine veya ailesine karşı kanunen mükellef olduğu vazifeleri ifada büyük bir kusur irtikap etmek sebebiyle mirastan iskat edilen kimselerin sosyal sigorta haklarından da faydalanmaya hakları olmaması konusunda TUNCAY'ın görüşüne biz de katılmaktayız²⁹.

Ancak ana ve baba evlatlarından aylık bağlanması konusunda mirastan iskatin etkilerinin ayrıca tartışılması gerektiği inancındayım. Mirasın reddinde olduğu gibi mirastan ıskatta da ana ve babanın ölüm sigortasından aylık alma hakkının korunması gerektiği düşüncesindeyiz. Mirastan cezai

²⁶ AYİTER, Nuşin : a.g.e., s. 182.

²⁷ Aynı görüşte TUNCAY, A.Can : a.g.e., s. 294.

²⁸ AYİTER, Nuşin : a.g.e., s. 181.

²⁹ TUNCAY, A.Can : a.g.e., s. 295; Alman hukukunda da sigortalıyı kasten öldürenin ölüm sigortasından yardım alamayacağı öngörülmektedir ki bu düzenleme Özel sigorta açısından da T.K. m. 1328/2 geçerli bir kuşaldır. Bu sebeple sosyal sigorta yardımlarından da bu durumdaki kimseler faydalandırılmamalıdır.

ıskat durumu var ise³⁰ bu durumda ana ve babaya aylık bağlanmaması gerektiği görüşünü itidal ile ele almak gerektiği düşüncesindeyiz.

2- Aylık Başlanacak Sigorta Kuruluşu :

Ölüm sigortasından aylık hangi sigorta kolundan bağlanacaktır? Aslında bu soru bize has bir soru niteliğindedir. Kural olarak kişi sigortalı bulunduğu sigorta idaresinden aylık ve yardım alır. Bu kural ölüm sigorta için de geçerli olmak gerekir.

Ancak ülkemizde üç farklı sosyal sigorta kuruluşunun bulunması ve bu kuruluşlar arasında norm ve standart birliğinin bulunmaması yukarıdaki soruyu önemli bir soru haline getirmektedir. Özellikle ölüm sigortasından bağlanacak aylıklar bakımından üç sosyal sigorta kuruluşu arasındaki farklar önemsenebilecek niteliktedir.

2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun m. 8/2 hükmü ölüm sigortasından bağlanacak aylığın hangi kurumdan bağlanacağına dair bir düzenleme getirmektedir. "Aylık Başlanacak Kurum" üst başlığı altında yapılan düzenlemeye göre "Ancak, malullük, ölüm, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa göre yaş haddinden resen emekli olma ve bağlı oldukları kurumun kanunla değiştirilmesi hallerinde ilgililere hizmet sürelerinden sonuncusunun tabi olduğu kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanır." (m.8/2)

Kanun koyucu burada hem bağlanacak aylığın esas olacak mevzuatı hem de kurumu tartışmaya yer vermeyecek bir şekilde düzenlemektedir.

Bu açık düzenlemeye rağmen uygulamada birden çok sosyal sigorta kurumundan ölüm aylığı alma hakkını kazanan kişiler kendilerine miktar olarak daha fazla olan aylığın ödenmesi gerektiği görüşü ile meseleyi yargıya intikal ettirmişlerdir.

Bu anlamda mesele farklı yargı içtihatlarına konu olmuştur³¹. Yargıtay 10. HD si aylık bağlanacak kurumun 2829 sayılı Kanun m. 8/2 hükmünde

³⁰ AY/TER, Nuşin : a.g.e., s. 127.

³¹ Y.10.HD., E. 1994/1132., K. 1994/12080., T. 16.6.1994 (YKD., C.21., Sa. 1 Ocak 1995., s. 45-46.

gösterilen kurum olması gerektiğine dair muhtelif kararlar vermiştir³² Bu karara muhalif kalan üyeler m. 8/2 hükmüne göre aylık bağlandığı zaman hak sahiplerinin mağdur edildiklerini dolayısı ile 2829 sayılı Kanunun düzenleniş gayesinin “sigortalıların ve hak sahiplerinin hiçbir yönden mağdur olmamaları ve hizmetlerinin karşılığı haklarını almalarına yönelik” olduğu “sosyal güvenlik kurumlarından birindeki sigortalılık süresinin tek başına sağladığı hukuki yarar, hizmetlerinin birleştirilmesi sonucu bağlanacak yarardan fazla ise diğer bir deyişle, hizmet birleştirilmesi fayda değil zarar getirdiği ahvalde sigortalıya veya hak sahiplerine hizmet birleştirilmesi hakkındaki feragati, kabul etmek kendi yararına olanı seçme hakkını vermek gerekir”. Bu durumda “yasaları davacı yararına yorumlamak gerekir. Keza davacının kendi yararına olan ve yasalara uygun hakkı istemesinin de normal karşılanması zarureti vardır.” gerekçesi ile tenkit edilmiştir.

Kanun koyucu ölüm halinde sigortalının tabi olduğu kurumdan aylık bağlanacağını düzenlemiştir. Hizmet birleştirme esaslarını belirleyen kanunda bu düzenlemenin yapılmış bulunması; kanun koyucunun birden çok sosyal sigorta kuruluşundan ölüm aylığı alma hakkı kazanılma durumunu varsayımını gözönünde bulundurduğunun da bir karinesi olarak algılanmak lazımdır. Çünkü genel kural kişinin sigortalı bulunduğu kurumdan aylık alması kuralıdır. Ölüm aylığı için hizmet birleştirme kanunda ayrı bir düzenleme getirilmiş ise, kanun koyucunun burada birden çok kuruluştan hak kazanmayı da hesaba katarak bu düzenlemeyi yapmış olduğu şeklinde anlamak lazımdır. Hatta, aylığa hak kazanma için gerekli şartlar hizmet birleştirme ile de sağlanmış olabilir. Her durumda kanun koyucunun iradesi çok açık ve yoruma imkan vermeyeceği kadar anlaşılabilir niteliktedir.

Düzenlemeler bu kadar açık ve anlaşılır olmasına rağmen yargının kanunu yorumlama gereğini duyması dikkat çekicidir.

Hemen ifade edelim ki sigorta sistemimizde norm ve standart birliğinin sağlanamamasından doğan olumsuz sonuçları önlemek için yargının kanun koyucunun iradesinin yerine geçerek hüküm koyma hakkı olmamak gerekir. Ancak mevcut durum da birtakım haksızlıklara sebep olmaktadır. Bunun da çözümü elbette kısa zamanda kanuni düzenleme yapmak ve norm ve standart birliğini gerçekleştirecek kanuni düzenlemenin yapılmasıdır.

³² (10.HD.1997/624., K. 1997/574 (Yayınlanmamış))

2829 sayılı Kanun m. 8/2 ile ilgili tartışmalar iş mahkemelerinde, Yargıtay'ın ilgili dairelerinde ve son olarak da Hukuk Genel Kurulunda yapılmıştır. 10. HD'nin 30.1.1997 tarih ve 1997/624 E., ve 1997/574 K. sayılı kararına karşı Ankara 5. İş Mahkemesinin direnmesi üzerine konu HGK'nda ele alınarak bağlanmıştır³³.

Hukuk Genel Kurulu ;

(i) Her iki sigorta kurumundan da ölüm sigortası yardımlarına hak kazanılması halinde kişinin 2829 sayılı Kanun m. 8/2 uygulaması halinde alacağı ölüm aylığının daha düşük olacağını,

(ii) Daha az aylık bağlanmasına yol açan bir kanun uygulamasının sosyal güvenlik sistemi ile yasanın amacına aykırılık teşkil edeceği,

(iii) Sigorta hukukunda amacın, yüksek standartta sosyal güvenlik sağlayan bir sistemin oluşturulmasıdır. 2829 m. 8/2 uygulanır ise sigortalının katlandığı külfetin karşılığını alamayacağını,

(iv) 2829 sayılı kanunun amacının "hiçbir kurumdaki hizmeti, yaşlılık, malullük ölüm aylığı aylık bağlamalara yeterli olmayan sigortalı ve hak sahiplerine aylık bağlanmasını sağlamak ve değişik kurumlardaki hizmetler birleştirilerek ziyan olmasını önlemek" olduğunu,

(v) Aksinin düşünülmesinin Anayasa m. 60 de belirtilen sosyal güvenliğin bir insan hakkı olduğuna ilişkin ilkeye aykırılık oluşturacağını ve kararın onanmasının sosyal güvenlik sistemine tamamen uygun olacağını, kararına gerekçe olarak açıklamaktadır.

Biz HGK kararının gerekçelerinin yeterli ve tatmin edici olmadığını ve özel daire kararının kanuna ve hukuka daha uygun olduğunu düşünüyoruz.

Kanuni düzenlemenin HGK gerekçesinde ifade edildiği gibi sosyal güvenlik sisteminin ve yasanın amacına ters düşen bir yönü bulunmamaktadır. Yasanın amacının lafzı ile çelişen bir yönü olduğu da iddia edilemez. Çünkü yasa aylık bağlanmasına ilişkin bazı hükümlerinde aynı anda iki farklı sigorta kolundan aylık almaya hak kazanılması halinde ne yapılacağını açıkça ifade etmiştir (SSK. m. 92).

³³ YHGK, 1997/10-698 E.,1997/895 K ve 05.11.1997 tarihli Kararı (TÜBA/İÇB: 1167-16 Madrtt 1998., s. 11 ve YKD C. 24.,Sa. 2 Şubat 1998, s. 188-191)

SSK ile Bağ-Kur arasında norm birliğinin bulunmaması kanunun açık hükmünü görmezden gelerek Yargının karar oluşturulmasına imkan vermemelidir. Sonuç itibari ile HGK'nun bu kararı hukuka aykırı, kanunun amacı ve yasa koyucunun iradesini aşan bir karar niteliğindedir.

Yaşlılık ve malullük aylığı almaya hak kazandıktan sonra yeniden çalışmaya başlayan-sosyal güvenlik destek primi ödemeksizin- sigortalıların ölümü halinde ölüm aylığının hangi kurumdan bağlanacağı tartışılabilir. Biz yukarıdaki karardan da yola çıkılarak burada çalışır iken sigortalının bağlı bulunduğu kurumdan m.8/2 hükmü çerçevesi içerisinde aylık bağlanması gerektiği görüşündeyiz. Bu durumda sigortalı hangi kuruma bağlı olarak çalışmakta ise o kurumdan aylık bağlanmalıdır. Pek tabidir ki bu durumda da sigortalının norm ve standart farklılığından kaynaklanan mağduriyetlere uğrama riski sürecektir. Özellikle Bağ-Kur dan aylık balanmışken SSK kapsamında çalışma halinde mağduriyet olmayabilecektir. Ancak tersinin gerçekleşmesi halinde ise sigortalının mağduriyeti görülebilecektir. Yoksa aynı kurumdan ayrıldıktan sonra yine sosyal güvenlik destek primi ödemek suretiyle çalışmaya başlama halinde bir mesele çıkmayacaktır. Hali hazırda Bağ-Kur'da sosyal güvenlik destek primi ile çalışma olmadığına göre bir mesele çıkmayacaktır. Ancak ileride burada da mevcut tasarı kanunlaşır ise o durumda bizim endişe ettiğimiz sonuç ortaya çıkabilecektir.

3- Aylık Alma Hakkının Düşmesi

Her üç sosyal sigorta kuruluşumuz arasında norm ve standart ayrılığı olan konulardan birisi de ölüm sigortasından ana ve babalara aylık bağlanması alanıdır.

SSK m. 69/2'de "Sigortalının ölümü ile eşine ve çocuklarına bağlanabilecek aylıkların toplamı, sigortalıya ait aylıktan aşağı değilse ana ve babanın aylık bağlama hakları düşer." hükmü üzerinde durmak istiyoruz.

Bu hüküm Yargı içtihatlarına da konu olmuş ve tartışılmıştır. Yargıtay incelemesine konu olan bir olayda anaya aylık bağlanmış ancak daha sonra sigortalının ölümü anında aylık almaya hak kazandığı anlaşılan çocuğun aylığa girmesi sebebiyle ana ve babaya bağlanan aylık kesilmiş ancak çocuğun daha sonra aylıktan düşmesi üzerine çocuğun anası yeniden aylık bağlanması için başvuruda bulunmuşlar ve bu talepleri sigorta idaresi tarafından red edilmiştir. Bunun üzerine mahkemeye başvuran ananın davası İstanbul 7. İş Mahkemesi tarafından kabul edilmiş ancak bu karar

Yargıtay tarafından “Şayet eş ve çocuklara bağlanabilecek aylıklar toplamı sigortalıya ait aylıktan aşağı değilse ana ve babasına aylık bağlama hakkı düşer.” gerekçesi ile bozulmuştur. Yargıtay kararını “Çocuğun sonradan gelirden çıkması durumunda düşen hakkın yeniden ihyası mümkün değildir” gerekçesine dayandırmış ve ananın açtığı çocuğa verilen aylığın tekrar kendisine bağlanmasına dair davanın kabul eden kararı bozmuştur³⁴.

Yargıtay'ın bu kararını iki yönden ele alıp irdelemek gerektiği düşüncesindeyiz. Karara SSK.m. 69/2 açısından yaklaşıldığı zaman karar doğrudur. Çünkü kanun koyucu “Sigortalının ölümü ile eşine ve çocuklarına bağlanabilecek aylıkların toplamı, sigortalıya ait aylıktan aşağı değilse ana ve babanın aylık bağlanma hakları düşer” (m.96/) diyerek iradesini açıkça ortaya koymuştur. Düşen hakkın yeniden ihtiyası mümkün olmayacağı da hukukun temel prensiplerinden birisidir. Kanun koyucunun düzenleme ve hukukun hak düşümüne ilişkin koyduğu bu esaslar ana ve babaya aylık bağlanabilmesi için ölüm tarihi itibarı ile aylık bağlama hakkını kazanmış bulunmaları sonucunu doğurmaktadır. Aksi takdirde daha sonra hiçbir şekilde aylık bağlanma mümkün olamayacaktır.

Bu sonuç sosyal güvenlik açısından ana ve babaların sosyal güvenliği alanında birtakım boşluklar doğurmaktadır. Mesela ana ve babalar açısından ölüm tarihi itibarı ile artık bir pay kalması ve ana ve babaların geçimlerinin sigortalı çocuk tarafından karşılanmaması ancak daha sonra ana ve babanın muhtaç duruma düşmesi halinde SSK m. 69/2 karşısında muhtaç ana ve babaya aylık bağlanması mümkün olamayacaktır. Farzedelim ki eş öldü çocuklar da aylıktan düştü, geride sigortalının ölüm tarihi itibarı ile aylık alma hakkını haiz olmayan ancak halen muhtaç durumda bulunan ana ve babası kaldı; bu durumda ana ve babaya SSK'dan aylık bağlanması mümkün olamayacaktır. Sosyal güvenliğin temel ilkelerine aykırı gördüğümüz bu durumlara meydan verilmemiş için meseleye hukukun genel ilkelerinden değil sosyal güvenlik açısından yaklaşılmasının daha doğru ve yerinde bulmaktayız.

4- Aylık Alma Hakkının Sonradan Kazanılması

Sigortalının ölümü halinde ana ve babaya aylık bağlanması mümkün olmaması ancak aylık bağlanma hakkı için daha sonra şartların yeniden teşekkül etmesi halinde ana ve babaya aylık bağlanması mümkün olabilir

³⁴ Y.21.HD., 1996/2662 E., 1996/4250 K., ve 11.7.1996 Tarih ve sayılı kararı (YKD., Kasım 1996, C.22., Sa. 11., Kasım 1996., s. 1795-1796.

mi? Bu sorunun Türk sosyal sigorta sistemindeki cevabının farklı sigorta kuruluşları açısından farklı olduğu görülmektedir. Dolayısı ile sigortalının ölümü halinde aylık alma hakkını kazanamayan ana ve babaya sigorta tarafından daha sonra aylık bağlanması açısından bir norm ve standart ayrılığı durumu vardır.

(i) SSK Açısından :

SSK açısından mesele kanun koyucu tarafından yoruma imkan vermeyecek açıklıkla ortaya konulmuştur. Ölüm tarihi itibarı ile ölüm aylığına hak kazanamayan ana ve babaya-kanun değişmediği sürece-daha sonra aylık bağlama imkanı bulunmamaktadır. SSK'da 1753 sayılı Kanun ile değişiklik yapılır iken unutulma suretiyle meydana gelen bir ihmalin sonucunda ortaya çıktığı iddia edilen bu durumun düzeltilmesi ve şartların daha sonra değişmesi ve muhtaç ana ve babanın talep etmesi halinde aylık bağlanması esasının kabul edilmesi ve SSK m. 69'da bu yönde değişiklik yapılması gerekmektedir³⁵.

(ii) Bağ-Kur Açısından

Bağ-Kur açısından duruma baktığımızda ise biraz farklı bir düzenleme ile karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Şöyle ki konuyu düzenleyen 1479 sayılı Bağ-Kur Kanununun m. 45/d de "Sigortalının ölümü tarihinde veya sonradan eşine veya çocuklarına yapılması gereken tahsisin toplamı sigortalıya ait tahsisten aşağı olursa artan kısım eşit paylar halinde, geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen ana ve babasına her birinin hissesi sigortalıya ait aylığının en çok % 25'i olacak şekilde aylık veya toptan ödeme şeklinde verilir." denmektedir. Şu halde kanun koyucu Bağ-Kur sigortalısının yalnızca ölümü tarihinde değil daha sonra da şartlar tahakkuk etmiş ise ana ve babaya aylık bağlanabileceğini kabul etmektedir. Bağ-Kur Kanununda aylık alma hakkının düşeceğine dair açık bir hüküm bulunmadığı gibi "veya sonradan" ifadesi ile de daha sonra da eğer eş ve çocuklara aylık bağlanmasını mümkün kılacak bir artık hisse kalmış ise ana ve babaya aylık bağlanabileceğini kabul etmektedir.

(iii) T.C. Emekli Sandığı Açısından :

T.C. Emekli Sandığı açısından meseleye yaklaşıldığı zaman ise durumun yine SSK'dan çok farklı olduğunu görmekteyiz.

³⁵ TUNÇOMAĞ, Kenan : a.g.e. s. 455.

Emekli Sandığı ölen iştirakçinin Emekli Sandığı iştirakçisi olmayan dul ve muhtaç analarına yaşı ne olursa olsun aylık bağlanmaktadır. Babalara aylık bağlanabilmesi için ise babanın ölüm tarihinde 65 yaşını tamamlamış olma, muhtaç ve iştirakçi olmamasını gerekli görmektedir. Baba muhtaç ve çalışamayacak kadar malül durumda iseler 65 yaşını doldurma şartı aranmaksızın aylık bağlanacaktır.

Şu halde ES ana ve babalara aylık bağlanma şartlarını ayrı ayrı düzenlemiş bulunmaktadır.

Emekli Sandığında ölüm itibarı ile aylık alma hakkına haiz olmayan ana ve babaların daha sonra bu hakkı kazanacak duruma düşmeleri halinde aylık bağlanmasına imkan tanımaktadır. Buna göre;

(i) Ölüm tarihinde evli bulunmaları dolayısıyla aylık bağlanmamış ve sonradan dul kalmış veya boşanmış muhtaç analarına,

(ii) Daha sonra 65 yaşını doldurmuş muhtaç babalarına,

(iii) Sigortalının daha sonra malul ve muhtaç duruma düşen babalarına,

(iv) Ölüm tarihi itibarı ile 65 yaşını doldurmuş ancak muhtaç durumda bulunmayan babaları daha sonra muhtaç hale gelir ise,

Sandığa müracaat etmelerini takip eden ay başından itibaren aylık bağlanabilmektedir. (E.S.K. m. 72/3).

Emekli Sandığında babaların ölüm sebebiyle aylıktan düşmeleri halinde ölen babanın almakta olduğu ölüm aylığı muhtaç olmaları ve talepte bulunmaları halinde öz analarına bağlanmasını da hükme bağlamıştır (ESK. m. 72/2)³⁶. Sonuç olarak Emekli Sandığı ve Bağ-Kur dan ölüm tarihi itibarı ile ölüm aylığı alma hakkını kazanamayan ana ve babaların bu hakları düşmemekte bilakis daha sonra aylık bağlanması şartları tahakkuk ettiğinde kendilerine talepleri halinde yeniden aylık bağlanması mümkün olabilmektedir. Halbuki SSK'da aylık alma şartlarına ölüm tarihi itibarı ile sahip olmayan ana ve babalarının bu hakları düştüğü bir kanun hükmüne bağlanmış olması sebebiyle daha sonra aylık alma hakları doğan ana ve babaya aylık alma hakkını tanımamaktadır.

³⁶ GÜZEL-OKUR : a.g.e. s. 423 ve 425.

Türk sosyal sigorta sisteminde ana ve babaya aylık alma hakkına dair bu düzenlemenin tutarlı hiç bir gerekçesini bulmak mümkün değildir. Dolayısı ile vakit kaybedilmeden SSK ile ilgili ilk kanun düzenlenmesinde bu durum düzeltilmeli ve aylık alma şartları daha sonradan tahakkuk eden ana ve babalara da bu aylık bağlanabilmelidir.

S O N U Ç

Türk sosyal sigorta hukukunda SSK temelinde ana ve babalara aylık bağlanmasının şartlarını ve bu alandaki uygulamada karşılaşılan meseleleri değerlendirmeye çalıştık.

Hemen ifade edelim ki Türk sosyal sigorta sisteminin ana ve babaya aylık bağlama imkanını düzenlemiş olması hem düzenlemenin insanlarımızın beklentilerine ve değer hükümlerine uygun bir düzenleme olması hem de ailenin korunması dolayısı ile aile içi dayanışmanın güçlendirilerek ailenin sosyal güvenlik fonksiyonunun artırılması açısından önemli görmekteyiz. Bu düzenlemenin devletin yaşlıların korunması alanındaki giderlerini nisbeten azaltıcı bir etkisi de olabilecektir.

Ana ve babalara aylık bağlanması yerinde bir düzenleme olmasına rağmen bu alanda norm ve standart birliğinin olmaması üzerinde durulması ve düzeltilmesi gereken bir meselemizdir.

SSK'da ölüm tarihi itibari ile aylık almaya hak kazanamama halinde aylık bağlanma hakkının düşeceğini düzenleyen kanuni düzenleme norm ve standart birliğine aykırılığın kaynağıdır. Zira, Bağ-Kur ve T.C. Emekli Sandığı açısından aylık bağlanma hakkı düşmemektedir. Bu itibarla kanunlar arasındaki farklılığın giderilmesi ve bu alanda norm ve standart birliğinin bir an önce sağlanması gereklidir.

Yapılacak düzenlemede muhtaç olması şartı ile ana ve babalara çocuklar gibi yetim muamelesi yapılmalı ve ölüm aylığından pay verilmesi sağlanmalıdır. Ana ve baba muhtaçlıktan kurtulduğu zaman talep üzerine ya da resen aylık kesilmeli; yeniden muhtaç hale geldiği durumlarda ise talep üzerine yeniden aylık bağlanması kabul edilmelidir. Aylık alma hakkı üvey annelere, evlat edinmiş ana ve babalara, mirası red eden ana ve babalara da tanınmalıdır.

Murise karşı suç işleme ve mirastan mahrum edilen kişiler dışında Miras Hukuku ile ilişki kurmak sosyal sigorta ilkelerine aykırı olacaktır. Dolayısı ile meseleye sosyal sigorta ve sosyal güvenlik açısından yaklaşılması daha uygun ve yerinde olur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ALPER, Yusuf : Türkiye'de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK), Bursa 1997.
- ÇENBERCİ, Mustafa : Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Olgaç Matbaası, Ankara, 1977
- DİLİK, Sait : Sosyal Güvenlik, Kamu-İş Yayını, Ankara 1991.
- DİLİK, Sait : Türkiye'de Sosyal Sigortalar, İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi, Ankara 1972.
- ERNAM, NURİ : Açıklamalı ve Uygulamalı Sosyal Sigortalar Mevzuatı, Ankara 1990.
- GÜVEN, Ercan : Sosyal Sigortalar-Genel Uygulama İlkeleri ve Sigorta Kolları, Eskişehir 1976.
- GÜZEL, Ali-OKUR, Ali Rıza : Sosyal Güvenlik Hukuku, 6. Bası, İstanbul 1998. (GÜZEL-OKUR)
- OGUS-Barendt-Wikeley's : The Law of Social Security, 4. th Edition Butterworths, London, Dublin, Edinbugh., 1995.
- ŞAKAR, Müjdat : Sosyal Sigortalar Uygulaması, 3. Bası, İstanbul 1998.
- ŞAHLANAN, Fevzi, IHU., SSK m. 24., No. 1
- SAYMEN, F. Hakkı-EKONOMİ, Münir : Sosyal Sigortalar Tatbikatı, İstanbul 1992.
- TALAS, Cahit : Sosyal Güvenlik ve Türk İşçi Sigortaları, Ankara 1953.
- TUNÇOMAĞ, Kenan : Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, Gür-Ay Matbaası, İstanbul 1982.
- TUNCAY, A. Can : Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 8. Bası, İstanbul 1998
- YAZGAN, Turan : Sosyal Sigorta, İstanbul 1997.
- YAZGAN, Turan : İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları, İstanbul 1992

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

1

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100